

ΣΟΦΗ
ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ

Ροδανθός

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Ροδανθός**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Σόφη Θεοδωρίδου
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Άννα Μαράντη
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΟΦΥΛΛΟΥ: Τζίνα Γεωργίου
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχωτά

© Σόφη Θεοδωρίδου, 2020
© Φωτογραφιών εξωφύλλου: The Maas Gallery, London/Bridgeman Images, Cortyn/Shutterstock
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2020

Πρώτη έκδοση: Οκτώβριος 2020, 12.000 αντίτυπα

Έντυπη έκδοση ISBN 978-618-01-3538-1
Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-618-01-3541-1

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε. | PSYCHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Από το 1979 Publishers since 1979

Έδρα:	Head Office:
Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση	121, Tatoi Str., 144 52 Metamorfossi, Greece
Βιβλιοπωλείο:	Bookstore:
Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα	13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece
Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550	Tel.: 2102804800 • fax: 2102819550

e-mail: info@psychogios.gr

www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

ΣΟΦΗ
ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ

Ροδανθός

ΑΛΛΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ
ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ

Η νύφη φορούσε μαύρα, 2010

Πες μου αν με θυμάσαι, 2011

Τ' αγάρια των ξυπόλωντων ποδιών, 2012

Η αμαρτία της ομορφιάς, 2013

Το κορίτσι απ' τη Σαμψούντα, 2014

Στεφάνι από ασπάλαθο, 2015

Τα χρόνια της χαμένης αθωότητας, 2016

Πορφυρό ποτάμι, 2017

Η αγαπητικιά, 2018

Ο Γερμανός γιατρός, 2019

*Στους αγαπημένους μου φίλους
Μάρα Σαλαχούρη και Μιχάλη Παρασκευά*

...Μας φοβούνται και μας σκοτώνουν.
Φοβούνται τον ουρανό που κοιτάζουμε
φοβούνται το πεζούλι που ακουμπάμε
φοβούνται το αδράχτι της μητέρας μας
και το αλφαβητάρι του παιδιού μας
φοβούνται τα χέρια σου που ξέρουν
ν' αγκαλιάζουν τόσο τρυφερά
και να μοχτούνε τόσο αντρίκια
φοβούνται τα λόγια που λέμε οι δυο μας
με φωνή χαμηλωμένη
φοβούνται τα λόγια που θα λέμε αύριο όλοι μαζί
μας φοβούνται, αγάπη μου, και όταν μας σκοτώνουν
νεκρούς μάς φοβούνται πιο πολύ.

Τάσος Λειβαδίτης

Απόσπασμα από το ποίημα «Αυτό το αστέρι είναι για όλους μας»

Το καράβι έφερε τη νύφη

Ο άντρας προχώρησε προς το τεράστιο κτίσμα, ελπισόμενος ανάμεσα στο πλήθος που γέμιζε το λιμάνι: τους μουστακαλήδες καροτσέρηδες που ανέμεναν τον πελάτη, τους επιβάτες που αποβιβάζονταν από κάποιο πλοίο, τους αχθοφόρους που διαγκωνίζονταν ποιος θα τους πρωτοπλησιάσει και τους μικροπωλητές που διαλαλούσαν την προαμία τους καθένας στη γλώσσα του.

Μια μικρή ομάδα καραμπινιέρων γελούσε εύθυμα στη μέση της προβλήτας. Καθώς τους προσπερνούσε ο νέος άντρας, δεν άντεξε και τους έριξε μια γεμάτη άχτι ματιά. Από το ματωμένο Πάσχα του '19 και δώθε, το στομάχι του ανακατευόταν άγρια σαν τους αντίκριζε. Παρά ταύτα, η ανάγκη για επιβίωση τους ανάγκαζε όλους να συνεργάζονται με τους Ιταλούς κατακτητές, καθώς το όνειρο για ένωση με την πατρίδα παρέμενε προς το παρόν ανέφικτο. Κι αν είχαν ελπίσει ότι το γεγονός πως η Ελλάδα συγκαταλεγόταν ανάμεσα στους νικητές του Μεγάλου Πολέμου θα έγερνε την πλάστιγγα και η πολυπόθητη Ένωση θα ερχόταν, διαψεύστηκαν οικτρά. Η Ιταλία, ομοίως σύμμαχος της Αντάντ, είχε καταστήσει εμφανές ότι έγγραφε στα παλαιότερα των υποδημάτων της τις συμφωνίες που είχε υπογράψει νωρίτερα και επιδίωκε να κρατήσει τα παραδεισένια νησιά που είχαν περάσει στην κατοχή της με τον Ιταλοτουρκικό Πόλεμο του 1911-12, παίρνοντας αφορμή από την αποτυχία του Βενιζέλου να επανεκλεγεί πριν από έναν χρόνο, στις εκλογές του '20.

Φτάνοντας στο θεόρατο κτίσμα, ο νέος άντρας κόλλησε την πλάτη του στον τοίχο κι έγινε ένα με τους ογκώδεις πωρόλιθους.

Το μόνο που ξεχώριζε κάπως κόντρα στο γκριζο φόντο πίσω του ήταν το υπόλευκο ψαθάκι στο κεφάλι του, αφού και το ελαφρύ καλοκαιρινό κοστούμι που έντυνε την ψηλή γεροδεμένη σιλουέτα του είχε την ίδια γκριζωπή απόχρωση με τους παρόλιθους.

Μια πνοή ελαφριάς θαλασσινής αύρας ξέσπασε, ξαλαφρώνοντας κάπως την αφόρητη κάψα στο καλοκαιρινό μεσημεράκι, δίχως να ξαλαφρώσει όμως στο ελάχιστο την ένταση που διακατείχε τον άντρα, εμφανή σ' έναν προσεκτικό παρατηρητή στα τεντωμένα χαρακτηριστικά του προσώπου του. Με μάτια μισόκλειστα ερεύνησε το λιμάνι που απλωνόταν μπροστά του. Ως συνήθως ήταν γεμάτο από πλεούμενα μικρά και μεγάλα, βάρκες, ιστιοφόρα, μηχανοκίνητα ή και καινούργια ατμοκίνητα, όπως το βαπόρι που διενεργούσε τη συγκοινωνία μεταξύ της Ρόδου και των άλλων νησιών της Δωδεκανήσου κι ετοιμαζόταν να αναχωρήσει εκείνη τη στιγμή. Στον ήχο της μπουρούς οι επιβάτες έσπευδαν να επιβιβαστούν βιαστικοί, κουβαλώντας μπαγκαζία και κοφίνια γεμάτα προμήθειες. Το ηχώχρωμα των φωνών που έφτανε σ' αυτιά του θύμιζε Πύργο της Βαβέλ. Ελληνικά, ιταλικά, εβραϊκά, τουρκικά και γαλλικά συνέθεταν ένα μείγμα ανοίκειο ίσως για κάποιον ξένο μα όχι σ' αυτόν.

Έστρεψε πια το βλέμμα στο βάθος του ορίζοντα, στο σημείο απ' όπου θα εμφανιζόταν το καΐκι που θα μετέφερε στη Ρόδο τη *νύφη* του, όπως είχε πληροφορηθεί μόλις το ίδιο πρωινό απ' την Τσαμπίκα. «Το γλείψαμε για χάρη της το σπίτι εγώ κι οι άλλες, κύριε! Ίχνος σκόνης δεν αφήκαμε. Α, όλα κι όλα. Δε θα βρει ψεγάδι στο αρχοντικό η κοπέλα!»

«Ποια κοπέλα;» την είχε ρωτήσει αδιάφορα, κοιτώντας φευγαλέα τη φηγούρα του στον καθρέφτη της εισόδου να διαπιστώσει πως όλα ήταν εντάξει, το δέσιμο της γραβάτας, το ψαλιδισμένο μουστάκι που σκέπαζε το άνω χείλος του αλλά κι η χωρίστρα στα μαύρα του μαλλιά, πριν προσθέσει το ψαθάκι.

Δαγκώθηκε η Τσαμπίκα. Της είχε όμως ξεφύγει η πληροφορία πλέον. Έλπιζε να μην την πείραζε την κυρά της. Σε λίγες ώρες εξάλλου θα το μάθαινε. «Η νύφη. Η μέλλουσα... πώς το λένε οι γραμματιζούμενοι... η μέλλουσα συμβία σας», ψέλλισε ένοχα.

Είχε στραφεί απότομα εκείνος και την είχε κεραυνοβολήσει με το εμβρόντητο βλέμμα του. Έπειτα, την άφησε να στέκει στο χολ σαν μαραμμένη και όρμησε στα σκαλιά. Μπήκε στη σάλα και παρατήρησε για λίγο με σιωπηλή οργή τη μητέρα του να τακτοποιεί ένα μπουκέτο τριαντάφυλλα στο υπέροχο βάζο από κρύσταλλο Μπακαρά που της είχε κουβαλήσει από τη Μασσαλία πριν από έναν χρόνο. Τον πάντρευε λοιπόν! Του είχε διαλέξει νύφη δίχως να ζητήσει τη γνώμη του, δίχως καν να τον ενημερώσει προηγουμένως! Λες κι ήταν ένα άβουλο παλικαρόπουλο και όχι μεστός άντρας.

«Ωστε με παντρολογείτε πίσω από την πλάτη μου!» δεν μπόρεσε να συγκρατήσει τον θυμό του και της ύψωσε τη φωνή για δεύτερη φορά από τότε που θυμόταν τον εαυτό του.

Σήκωσε το κεφάλι και τον κοίταξε με κρυφό καμάρι, όπως πάντα, αλλά και κάποια θυμηδία. «Αφού δεν το αποφασίζεις εσύ, ανέλαβα εγώ το θέμα».

«Κρίμα, μητέρα! Πίστευα πάντα ότι, επειδή παντρευτήκατε από αγάπη, το ίδιο θα θέλατε να πράξω κι εγώ», είχε παρατηρήσει με κάποια πίκρα εκείνος, κι είδε το βλέμμα της να σοβαρεύει απότομα.

«Αγαπάς κάποια; Αν ναι, τότε δεν έχεις παρά να μου τη φέρεις κι εγώ θα την υποδεχθώ με ανοιχτές αγκάλες».

«Το ξέρετε πως δεν έχω χρόνο για έρωτες! Πως κάθε ελεύθερή μου ώρα πρέπει να τη διαθέτω στο εργαστήρι μου ωσότου...»

«Και θα τη διαθέτεις για καιρό ακόμη, προφανώς, μέχρι να εδραιωθεί η επιχείρησή σου. Το ξέρεις ότι είμαι περήφανη για όσα έχεις πετύχει σε τούτον τον τομέα». Χαμογέλασε αδιόρατα. «Όχι ότι δεν το περίμενα... Είσαι εργασιομανής σαν τον παππού και τον πατέρα σου – και σαν εμένα, το παραδέχομαι. Μα εγώ θέλω εγγόνια. Θέλω να είμαι ήσυχη πως συνεχίζεται η γενιά μας, όταν με καλέσει κοντά του ο Αρχάγγελος».

«Είστε άρρωστη;» την είχε ρωτήσει θορυβημένος κι ένιωσε τον φόβο να του κόβει τα ήπατα στη σκέψη πως θα την έχανε. Μ' έναν τρόπο αισθάνθηκε πάλι νήπιο, ένα ορφανό από πατέ-

ρα αγόρι που ζούσε με τον εφιάλη ότι θα χάσει και τον μοναδικό άνθρωπο που του είχε απομείνει.

«Όχι», είχε βιαστεί να τον καθησυχάσει. «Μα έχω περάσει τα εξήντα πια, γιε μου. Κι αφού εσύ δεν έχεις χρόνο να ασχοληθείς με το θέμα του γάμου σου, όφειλα να το πράξω εγώ. Μη λησμονείς πως είναι αρχαιότατο έθιμο του νησιού μας οι μάνες να μεριμνούν για την αποκατάσταση των τέκνων τους».

Είχε απομείνει να την κοιτά σκεπτικός, παραπαίοντας ανάμεσα στις αλήθειες που μόλις είχε ξεστομίσει η μητέρα του, ότι δηλαδή τα χρόνια περνούσαν φέροντάς την κάθε μέρα που διάβαινε και πιο κοντά στο τέλος, και την πίκια που εξακολούθησε να τον πνίγει, κυρίως για το γεγονός ότι σκόπευε να τον φέρει προ τετελεσμένου γεγονότος.

«Ποια είναι;» την είχε ρωτήσει τελικά. «Ροδίτισσα ή...»

«Συμαία είναι. Ένα κορίτσι δεκαεφτά χρόν...»

«Τόσο μικρή; Δε μου κάνει. Δεν είναι ωραίο το ζευγάρι να έχει πολλά χρόνια διαφορά», της δήλωσε τελεσίδικα, πνίγοντας τον θυμό του.

«Ανοησίες. Η γυναίκα συνηθίζεται να είναι μικρότερη απ' τον άντρα. Κι όπως είμαι σίγουρη ότι πολύ καλά θυμάσαι, αρκετά χρόνια διαφορά είχα κι εγώ με τον πατέρα σου». Τον είδε που έμεινε σιωπηλός ύστερα απ' αυτά τα λόγια και βιάστηκε να συνεχίσει. «Ζει στο Κάιρο, γιατί ορφάνεψε το καημένο νωρίς και υποχρεώθηκε να μείνει με την οικογένεια του αδελφού της. Τα καλοκαίρια όμως παραθερίζει στη Σύμη, στο σπίτι της μεγαλύτερης αδελφής της. Είναι από τη γενιά των Διακογιάννηδων. Τους θυμάσαι; Λίγο μεγαλύτερος από σένα ήταν ο μικρός της αδελφός. Δυστυχώς, δεν είχε φωτογραφία της να μου στείλει η θεία Ρηνιώ, στην οποία και ανέθεσα την υπόθεση. Την εμπιστεύομαι όμως απόλυτα. Δε θα έπαιρνα για σένα ποτέ βιβλίο άγνωρο για να το πω κομπιά. Τέλος πάντων, είναι αργά για αντιρρήσεις. Φτάνουν σήμερα με την αδελφή της με το καΐκι της γραμμής. Θα δεις, θα σου αρέσει. Για να λείει η θεία πως είναι εξαιρετική περίπτωση, έτσι θα είναι».

Του χαμογέλασε, αλλά δεν της ανταπέδωσε το χαμόγελο.

Την ατένισε για λίγο σιωπηλός κι ύστερα δήλωσε ξεκάθαρα: «Θα πάω στο λιμάνι και θα τη δω. Η κοπέλα δε με γνωρίζει, οπότε δε θα σας εκθέσω. Αν δε μου αρέσει, δεν πρόκειται να εμφανιστώ όσο είναι εδώ. Τα κάματε όλα πίσω απ' την πλάτη μου. Βρείτε, επομένως, τρόπο να τα ξεμπλέξετε, αν χρειαστεί, που μάλλον θα χρειαστεί», της είχε πει κι είχε φύγει δίχως να τη χαιρετήσει.

Ελάχιστα φορές ως τότε είχαν κοντραριστεί οι δυο τους. Μία συγκεκριμένα. Κι όπως και τότε, του είχε στοιχίσει και σήμερα πολύ· δε θα το έκρυβε απ' τον ίδιο τον εαυτό του. Παρότι ενυπήρχε ακόμη μέσα του το σπέρμα του θυμού, παραδέχτηκε τώρα ότι η αντίδρασή του ήταν υπερβολική με δεδομένη την αγάπη που της είχε και του είχε κι εκείνη. Δεν ήταν απλώς το είδος της αγάπης που έδενε μάνα και τέκνα αυτό που είχαν οι δυο τους. Ήταν δεσμός που είχε σφυρηλατηθεί σε εξαιρετικά αντίξοες καταστάσεις, μέσα από ορφάνια, προδοσία, μέρες πιο μαύρες κι απ' το χρώμα που έβαφαν κάποιοι στο πένθος τα σπίτια τους στο νησί τους.

Αναστέναξε με το βλέμμα χαμένο στον ορίζοντα, δίχως να νοιάζεται πλέον για το καϊκι που θα κουβάλαγε τη νύφη. Θυμήθηκε τον εαυτό του νήπιο να σφίγγει γερά το χέρι της, ενώ κοίταζε με γουρλωμένα μάτια να ξεπροβάλλουν μέσα από την αχλή που έσπερνε η αυγή ο Πύργος του Αγίου Νικολάου, πάνω στον οποίο ακούμπαγε τώρα την πλάτη του, και τα κάστρα. Θυμήθηκε τη δική της αλύγιστη μαυροντυμένη φιγούρα πλάι του και το πετρωμένο της πρόσωπο, όπως ατένιζε την αναδυόμενη καστροπολιτεία. Αναρωτιόταν ασφαλώς πώς θα αντιπάλευε τις καινούργιες δυσκολίες, όπως έρχονταν σε μια ζωή που –ο γιος της το ήξερε τώρα πια καλά– ήταν γεμάτη αναποδιές σχεδόν από τη μέρα της γέννησής της. Του είχε εξιστορήσει τα πάντα στα χρόνια που ακολούθησαν την εγκατάστασή τους στη Ρόδο, τότε που εκείνη πάλευε να παραβλέψει τον δικό της πόνο και να παρηγορήσει τον μουνδιασμένο γιο της από την απρόσμενη απώλεια και την ανατροπή όλων των σταθερών στη ζωούλα του.

«Υπάρχουν άνθρωποι που, όταν τους ρίχνει η ζωή μπροστά

σου, όλα βαδίζουν διαφορετικά απ' ό,τι πρόσμενες να βαδίσουν. Έτσι και με τον παππού σου. Είχε μπει στο κηροπωλείο του κυρ Ιάκωβου Δεκέμβρη του 1874 θυμάμαι», του είχε πει κι ένα μειδίαμα είχε στολίσει το πρόσωπό της, καθώς αναπολούσε τα παλιά. «Μόλις έναν μήνα νωρίτερα είχε πεθάνει ο παππούς μου, ο άνθρωπος που με ανάστησε μετά τον χαμό και των δύο γονιών μου σε μια επιδημία ευλογιάς. Εκείνον είχα μονάχα κι αυτός εμένα. Μα ο χάρος δε ρωτά, δε σου ζητά την άδεια, δε νοιάζεται αν ανατρέπει τα πάντα στη ζωή όσων απομένουν πίσω», είχε αναστενάξει βαριά σ' αυτό το σημείο, αναθυμούμενη και την πρόσφατη απώλειά τους. «Πάντως», είχε συνεχίσει κάποια στιγμή με κόπο, «εκείνη τη μέρα άλλαξαν όλα για μένα...»

Ο Μόσκοβος μπήκε στο κηροπωλείο στο Φανάρι μια κρύα μέρα του Δεκεμβρη του 1874, που η ομίχλη σκέπαζε τη Βασιλεύουσα μ' ένα γκριζο πέπλο. Καμπαναριά, μιναρέδες και τρούλοι διαγράφονταν αμυδρά μέσα στην υγρασία που την τύλιγε. Παρότι ντυμένος με παραδοσιακή νησιωτική φορεσιά, βράκα, λευκό πουνκάμισο και γιλέκο, το ριγμένο στους ώμους του μακρύ παλτό από αλπακά με τον γούνινο γιακά τον προφύλασσε από το κρύο, όπως και η σάπκα, το ζεστό γούνινο ρώσικο καπέλο που κάλυπτε το κεφάλι αντί για το παραδοσιακό σκουφάκι των ναυτικών.

Μόλις άνοιξε την πόρτα του μαγαζιού, οι χρυσοποίκιλτες και ασημιές καντήλες που κρέμονταν απ' το ταβάνι ντιντίνασαν στο ρεύμα του αέρα, σαν να τον υποδέχονταν με χαρά. Στάθηκε για λίγο εκεί, σχεδόν φράζοντας την είσοδο με το γιγάντιο κορμί του κι εμποδίζοντας το λιγοστό φως της μέρας. Το μαγαζί, που φωτιζόταν κάπως από το τζαμιλίκι της πόρτας τις ανήλιαγες κρύες μέρες, οπότε και η πόρτα έμενε κλειστή, σκοτεινίασε απότομα, τραβώντας την προσοχή του κηροπώλη και του πελάτη του.

«Μόσκοβε!» αναφώνησε ο ψηλόλιγνος ηλικιωμένος κηροπώλης και, ζητώντας συγγνώμη από τον πελάτη και κάνοντας νεύμα στον παραγιό του να τον αναλάβει, βιάστηκε να καλοδεχτεί τον επισκέπτη. «Δε σε περιμένα στην Πόλη! Καλώς μας ήρθες!»

Ο Μόσκοβος εισέπνευσε αρχικά με αγαλλίαση την ευωδιά του μελισσοκεριού και του θυμιάματος που κατέκλυζαν τον χώρο. Έπειτα έκλεισε την πόρτα πίσω του να εμποδίσει το γλί-

στην ομίχλη στο κατάστημα κι έσφιξε γερά το χέρι του άλλου άντρα. «Καλώς σας βρήκα, Ιάκωβε!»

«Πέρασε από δω ο γιος σου στα τέλη Νοέμβρη, σαν έφερε τους σπόγγους για το χαρέμι του Σουλτάνου, και μου μετέφερε τα χαιρετίσματά σου, μα δεν ανέφερε πως σκόπευες να μας έρθεις και αυτοπροσώπως», σχολίασε ο Ιάκωβος, ενθουσιασμένος από την απρόσμενη εμφάνιση του παιδικού του φίλου.

«Μας επέλεξαν μαζί με τον Γιάννο του Μαθιού και τον Ανέστη του Κάλφα να έρθουμε στην Πόλη, να πείσουμε τον Σουλτάνο να δέσει με φιρμάνια τα προνόμιά μας όπως άλλοτε ο Σουλεϊμάν. Μάταιος όμως ο κόπος μας», του αποκάλυψε σκοτεινιασμένος ο Μόσκοβος.

«Θα ήταν καλή λύση», επικρότησε αμέσως ο Ιάκωβος. «Έλα, όμως, πάμε πίσω να μου τα πεις όλα χαρτί και καλαμάρι», του πρότεινε κι ανυπόμονα τον παρέσυρε στο βάθος του κηροπωλείου.

Ένα ξύλινο καφασωτό χώριζε στη μέση το κατάστημα. Σε μια άκρη του απομονωμένου χώρου βρισκόνταν τρεις καρέκλες κι ένα απλό ξύλινο τραπέζι. Από πάνω του ένα μικρό στενόμακρο παράθυρο άφηνε να γλιστρά το πενιχρό φως της χειμωνιάτικης μέρας, φωτίζοντας κάπως τον χώρο. Το σημείο επιτελούσε χρέη υποτυπώδους σαλονιού. Εδώ υποδεχόταν πάντα ο κηροπώλης τους Συμαίους επισκέπτες του, που δεν παρέλειπαν να περνούν από το εργαστήρι του κάθε που έρχονταν στην Πόλη, να τον πληροφορήσουν για τα νέα της γενέτειράς του και να προμηθευτούν κεριά για τις δεκάδες εκκλησίες και ξωκλήσια του νησιού.

«Λοιπόν, πες μου τα τώρα όλα», είπε ο Ιάκωβος και στο χλωμό σαν τα κεριά που πούλαγε κι αδύνατο πρόσωπό του οι ρυτίδες βάθυναν απότομα, δείχνοντας την έγνοια του.

«Τι να σου πω; Τα ξέρεις, δεν τα ξέρεις; Οι αντάρες δεν έπαψαν τα τελευταία χρόνια και οι προσπάθειες των Οθωμανών να μας φορτώσουν κι άλλα άχθη. Σκέφτηκε, λοιπόν, η Δημογεροντία να εκλέξει η συνέλευση μια επιτροπή και να προσπαθήσει να δέσει τα προνόμιά μας με φιρμάνια. Μάταιος κόπος, όπως προείπα».

«Καταφέρατε να τονε δείτε τον Σουλτάνο;»

«Ναι. Μα είναι το μόνο που κατορθώσαμε. Αρνήθηκε να μας κάνει τη χάρη. Κι ας τον φιλέψαμε χίλια δυο πεσκέσια, μαζί και τους καλύτερους μελάτες μας*», κατέληξε σκαιά ο Μόσκοβος.

«Καρφί στο μάτι τους είναι τούτα τα προνόμια», παρατήρησε ο Ιάκωβος. «Κι ας είχαμε πολύ περισσότερα πριν απ' την Επανάσταση... Τότε είχαμε αυτονομία κι αυτοδιοίκηση πλέρια και τώρα ψαχνόμαστε για να βαστάξουμε όσα κερδίσαμε πάλι με τα χρόνια. Βαρύ το τίμημα που πληρώσαμε για τη συμμετοχή μας στον αγώνα».

«Χαλάλι για την Ελλάδα μας όσα τραβήξαμε και τραβάμε. Κι αν έρχονταν πάλι κείνες οι μέρες, ξανά την ίδια απόφαση θα παίρναμε όλοι μας. Κι ας έμεινε ο πιο βαθύς μας πόθος ανεκπλήρωτος», είπε ο Μόσκοβος και στάθηκε σιωπηλός, κατακλυσμένος αίφνης από μνήμες.

Είχε στοιχίσει απροσμέτρητα στη Σύμη, τη γενέτειρα των δύο αντρών, και στ' άλλα νησιά η ανταπόκριση στο κάλεσμα ξεσηκωμού της μητέρας πατρίδας. Δίχως διαταγμό είχαν διαθέσει σχεδόν όλα τα καράβια τους στον αγώνα οι Συμαίοι, διακινδυνεύοντας τα προνόμια που τους είχε χαρίσει ο Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής με φερμάνια το 1522, στο διάστημα που οι Οθωμανοί πολιορκούσαν τη Ρόδο. Τον είχαν επισκεφτεί κουβαλώντας του διάφορα πεσκέσια τότε οι Συμαίοι, όπως και άλλες επιτροπές από τα μικρότερα νησιά των Νοτίων Σποράδων**, και του είχαν ζητήσει να τους επιτρέψει να ζήσουν κάτω από τον ίσκιο της μεγαλοσύνης του, διαβλέποντας πού θα έγερνε η πλάστιγγα στον πόλεμο με τους Φράγκους, που από το 1309 είχαν κυριεύσει τα νησιά τους.

Καλοδέχτηκε το αίτημά τους ο Σουλεϊμάν κι από τότε είχαν κερδίσει αυτονομία και αυτοδιοίκηση πολυζήλευτες οι Συμαίοι, που τους είχαν προσφέρει τη δυνατότητα να προκόψουν. Σπου-

* Οι πιο φίνοι σπόγγοι.

** Η ονομασία των Δωδεκανήσων εκείνη την εποχή.

δαίοι δύτες και θαλασσοπόροι, είχαν πετύχει να συγκεντρώσουν πλούτο θαυμαστό στα χέρια τους χάρη στη σπογγαλιεία, το εμπόριο αλλά και την ικανότητά τους στη ναυπηγική. Ωστόσο, ρίσκαραν όλα τα παραπάνω σαν ήρθε το εθνικό κάλεσμα κι είχαν πληρώσει αγόγγυστα τις συνέπειες της συμμετοχής τους στην Επανάσταση, που ήταν η κατάργηση της αυτονομίας και αυτοδιοίκησής τους.

Είχε περάσει δύσκολες μέρες τότε η Σύμη. Μέρη φτώχειας, μέρες που είχαν αλλάξει μέχρι και την εμφάνιση του νησιού τους, αφού είχαν στραφεί για να επιβιώσουν στην άγονη πετροστρωμένη γη τους. Ως και τα αρχαία δάση βελανιδιάς είχαν ρημάξει τα σκληρά εκείνα χρόνια που το νησί αιμορραγούσε. Πολλοί κάτοικοί του είχαν αναγκαστεί να μεταναστεύσουν στην ελεύθερη Ελλάδα, την Ευρώπη και αλλού για να επιβιώσουν, ενώ όσοι έμειναν πίσω επιστράτευσαν την καπατσουσίνη τους. Με τη συμβολή της αλλά και την αξιομνημόνευτη από το παρελθόν διπλωματία τους κατάφεραν να αναστηθούν, κερδίζοντας και πάλι ορισμένα προνόμια, που ωστόσο από το 1856 και το Χάτι Χουμαγιούν* επιχειρούσε κατά καιρούς να περικόψει η Υψηλή Πύλη.

Αν κάποιοι γνώριζαν καλά τα παραπάνω ήταν οι δύο άντρες. Ο ένας είχε αναγκαστεί να ξενιτευτεί από το νησί μετά την Επανάσταση κι είχε καταλήξει στην Πόλη κηροπώλης κι ο άλλος είχε προσφέρει στον αγώνα μεγάλο μέρος της περιουσίας του και όχι μόνο. Είχε ρισκάρει και τη ζωή του την ίδια ο Λεωνίδα Κυριακού, που είχε λάβει το παρατσούκλι Μόσκοβος χάρη στη ρωσική υπηκοότητα που κατείχε λόγω των άριστων εμπορικών συναλλαγών που είχε με τη μεγάλη Ρωσική Αυτοκρατορία αρχικά ο πατέρας του κι αργότερα ο ίδιος, μια και από δεκαοχτώ χρόνων είχε υποχρεωθεί να αναλάβει την πλήρη διαχείριση της οικογενειακής περιουσίας.

* Το πιο γνωστό μεταρρυθμιστικό διάταγμα. Μεταξύ άλλων, παρείχε ισότητα σε όλες τις φυλές της οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Είχε αποδειχθεί μεγάλο πλεονέκτημα αυτή η διπλή υπηκοότητα σαν άρχισε ο αγώνας. Την είχε εκμεταλλευτεί ο Μόσκοβος, προκειμένου να προμηθεύει απρόσκοπτα με τα καράβια του την επαναστατημένη Ελλάδα όπλα και πυρομαχικά, τα οποία φόρτωνε από διάφορα λιμάνια της Ρωσίας. Και ναι, μεν, το όνειρο της Ένωσης είχε στραπατσαριστεί δίχως να σβήσει ποτέ ολότελα, τα δε τρία εμπορικά καράβια του είχαν χαθεί προς χάριν του αγώνα, αφήνοντας στην κατοχή του μόνο ένα μικρό σπογγαλιευτικό, κάτω όμως δεν το έβαλε ποτέ. Άνθρωπος πανέξυπνος κι επιτήδειος, είχε καταφέρει να ξαναχτίσει μια αξιόλογη περιουσία στα εύφορα χρόνια που ακολούθησαν, η οποία συχνά του επέτρεπε να διαθέτει αξιόλογα ποσά για τη δημιουργία της απαραίτητης υποδομής στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος σύμφωνα και με την παράδοση των εύπορων Ελλήνων της διασποράς.

«Και τώρα; Τι σκέφτεστε να κάνετε που ο Σουλτάνος δείχνει αμετακίνητος;» έσπασε ο Ιάκωβος τη μικρή σιωπή που είχε πέσει ανάμεσά τους λόγω του αναστοχασμού.

«Πρότεινα να δούμε αύριο τους πρέσβεις της Αγγλίας και της Γαλλίας και συμφώνησαν κι οι άλλοι δύο». Ο Μόσκοβος τράβηξε το τσιμπούκι από την τσέπη του, το σκάλισε για λίγο συνοφρωμένος κι ύστερα το άναψε και τράβηξε μια γερή ρουφηξιά, πριν συνεχίσει: «Σχέσεις άριστες και συνεργασία καθώς έχουμε και με τις δύο χώρες, ίσως μπορέσουν να μεταπείσουν τον Σουλτάνο και να τον φέρουν στα νερά μας. Κι αφού κανόνισα κι έκλεισα μαζί τους τα ραντεβού, είπα να έρθω στο Φανάρι να προσκυνήσω στον Αϊ-Γιώργη και να πάρω την ευχή του Πατριάρχη. Να δω κι εσένα, βέβαια, και να μεριμνήσω για τις ανάγκες μας σε κεριά».

«Σωστά έπραξες. Αν θυμάμαι καλά, και τότε που ήθελαν να μας επιβάλουν καϊμακάμη* κι είχε ξεσηκωθεί ολόκληρη η Σύμη, με τη συνδρομή των Γάλλων και των Άγγλων το αποτρέψαμε», υπερθεμάτισε ο Ιάκωβος και πρόσθεσε βιαστικά: «Είμαι

* Στρατιωτικός και πολιτικός παρατηρητής.

απαράδεκτος όμως. Λησιμόνησα κάθε κανόνα καλής φιλοξενίας, για τους οποίους εξάλλου φημιζόμαστε οι Συμαίοι, και σε κρατώ τόση ώρα με στεγνό λαρύγγι. Θα πιεις μαζί μου μια μαστίχα,* έτσι; Κρύα η σημερινή μέρα, το σηκώνει το οινόπνευμα».

«Γιατί όχι; Κάνει για όλα η μαστίχα, όπως λέγουν και στο νησί. Και για τα συχαρίκια και για να πάνε κάτω τα φαρμάκια», δέχτηκε ο Μόσκοβος πρόθυμα το τρατάρισμα.

Ο Ιάκωβος άνοιξε το παρακείμενο ντουλάπι κι έβγαλε δυο ποτήρια κι ένα μπουκάλι. «Στον πάτο έχει φτάσει. Κάτσε ένα λεπτό να ειδοποιήσω την κυρά μου να μου στείλει ένα γιομάτο», είπε και κατευθύνθηκε στην πόρτα, πίσω απ' την οποία υπήρχε η εσωτερική ξύλινη σκάλα που οδηγούσε στον όροφο, όπου στεγαζόταν η οικία του.

Έδωσε την παραγγελία του με στεντόρεια φωνή, επέστρεψε στη θέση του και στράγγισε το λίγο ούζο που υπήρχε στο ποτήρι του Μόσκοβου.

Εκείνος ύψωσε το ποτήρι του εις υγείαν. «Αλήθεια... Τι κάνει το Δεσποινιό;» θέλησε να μάθει.

«Καλά είναι. Παντρεύουμε τον μικρότερο γιο μας την άνοιξη κι έχει τρεχάματα. Ξέρεις πώς είναι οι γυναίκες σ' αυτά τα θέματα».

«Ξέρω. Φυσικά και ξέρω...»

«Ο δικός σου δε λέει να τακτοποιηθεί;»

«Είναι η ώρα του, μα χαίρεται την ελευθερία του κι η μητέρα του δεν τον στρίμωξε ως σήμερα. Της αρέσει να τον έχει μες στο σπίτι, ίσως γιατί χάσαμε τα άλλα δύο. Πιστεύω όμως ότι πια θα επιληφθεί της κατάστασης. Όπως γνωρίζεις, τα παντρολογήματα πάντα τα αναλαμβάνουν οι manάδες...»

«Έτσι έκανε κι η δικιά μου», χαμογέλασε ο Ιάκωβος. «Τακτοποίησε και τους τρεις γιους μας πριν καν κλείσουν τα είκοσι πέντε. Άκου...» σοβάρεψε. «Είχα σκοπό να σου στείλω επιστολή, αλλά μια και ήρθες... Γνωρίζω ότι οι δουλειές μπορεί να μη

* Μαστίχα ή ούτζο: το ούζο.

σου το επιτρέψουν, αλλά θα χαρώ πολύ αν καταφέρεις να έρθεις στον γάμο του μικρού τον Μάιο».

«Θα μου το επιτρέψουν, φίλε μου. Σου εξομολογούμαι ότι σκοπεύω να παραδώσω με τη νέα χρονιά τα πάντα στον γιο μου. Τα εβδομήντα πέντε έκλεισα πριν από λίγους μήνες... Αρκεί, δε νομίζεις;»

«Αρκεί, πράγματι. Θαλασσοδέρνεσαι πολλά χρόνια, περισσότερα από κάθε άλλον στο νησί... Α, επιτέλους ήρθε κι η μαστίχα», αναφώνησε ο Ιάκωβος, βλέποντας την εσωτερική πόρτα να ανοίγει.

«Η κυρία ετοίμασε και λίγους μεζέδες, κύριε, και ρωτά αν θέλετε κάτι άλλο», είπε η νεαρή υπηρέτρια που εμφανίστηκε, αφήνοντας τον γεμάτο δίσκο στο τραπέζι.

«Είμαστε μια χαρά, Διονυσία, σ' ευχαριστώ», της αποκρίθηκε, πιάνοντας το μπουκάλι και γεμίζοντας τα ποτήρια τους.

Οι δύο άντρες επέστρεψαν στην κουβέντα που είχε διακόψει η εμφάνιση της υπηρέτριας. Τιμιπολογώντας τα νησιόσιμα εδέσματα που τους είχε στείλει η οικοδέσποινα, μίλησαν για μύρια όσα: για τις παλιές καλές μέρες της νιότης τους, τότε που φοιτούσαν κι οι δύο στη Σχολή της Παναγιάς που είχαν κλείσει μετά την επανάσταση οι Τούρκοι, και για τα χρόνια του αγώνα αλλά και τα μαύρα χρόνια που ακολούθησαν.

Μίλησαν αρκετή ώρα, βρέχοντας σε τακτά διαστήματα τα χείλη τους με ούζο. Συζήτησαν για την κατάσταση στην ελεύθερη Ελλάδα και το άρθρο του Τρικουπή *Τις πταίει*; στην εφημερίδα *Καιροί* πριν από μήνες, στο οποίο ο τελευταίος καταφερόταν ενάντια στον Γεώργιο Α΄, για τη σπογγαλιεία και τον πλούτο που έφερε αυτή στο νησί αλλά και για κοινούς γνωστούς τους.

Ξάφνου, ο Ιάκωβος αναφώνησε χτυπώντας με την παλάμη το μέτωπό του. «Πω πω! Παραλίγο να το ξεχάσω!»

Άφησε με σπουδή τη θέση του και κατευθύνθηκε σ' ένα ντουλάπι. Επέστρεψε από κει μ' ένα φύλλο εφημερίδας, που το παρέδωσε στον Μόσκοβο.

«Τι είν' αυτό;» ρώτησε εκείνος κι είδε το γερασμένο πρόσωπο του φίλου του να φωτίζεται από ένα τεράστιο χαμόγελο.

«Ένα φύλλο από την εφημερίδα *Αμάθεια* της Σμύρνης απ' τον Ιούνιο του '53».

«Και τι το ενδιαφέρον μπορεί να εμπεριέχει μια τόσο παλιά εφημερίδα;»

«Άνοιξέ την και θα δεις», τον προέτρεψε ανυπόμονα.

Έμεινε λίγο να τον κοιτά ο Μόσκοβος κι ύστερα ακούμπησε την εφημερίδα πάνω στο τραπέζι, τράβηξε το μονόκλ από το τσεπάκι του γιλέκου του κι άρχισε να την ξεφυλλίζει.

«Γράφει για σένα, φίλε μου! Έπεσε τυχαία στα χέρια μου και σκέφτηκα πως θα το ήθελες», δεν άντεξε και μίλησε πάλι ο Ιάκωβος. «Εδώ, αν δεν κάνω λάθος. Αναθεματισμένα γεράματα!» γκρίνιαξε μια και χόρευαν σαν ψείρες πάνω στο χαρτί τα μικροσκοπικά γράμματα της εφημερίδας, ενώ έσκυβε πάνω απ' τον ώμο του Μόσκοβου κι ακουμπούσε το δάχτυλο στο σημείο.

Εις των ενκαταστάτων πολιτών της Σύμης, ο Λεωνίδας Κυριακού, δίδει αξιομίμητον παράδειγμα φιλογενούς προθυμίας και γενναιοδωρίας. Απεφάσισε να κτίση ιδίαις δαπάναις εν Σύμη δύο σχολεία και να πληρώνη εξ ιδίων τους μισθούς των δύο εις αυτά προσκληθησομένων διδασκάλων επί εξαιτίαν. Του μεν των σχολείων η οικοδομή...

«Γράφει για τα σχολεία που έκτισες στον Γιαλό», μίλησε πάλι ο Ιάκωβος. «Κι ότι σου αξίζει ο δημόσιος έπαινος, όπως είναι η δημοσίευση της πράξης σου, ώστε να υπάρξουν και άλλοι μιμητές».

Δεν του αποκριθήκε ο Μόσκοβος. Έμεινε να κοιτά το άρθρο σιωπηλός. Τον τάραζε η σκέψη πως είχε δημοσιοποιηθεί η προσφορά του στην τοπική κοινωνία, μα δε γινόταν να μην ομολογήσει ενδόμυχα πως του χάριζε και κάποια ικανοποίηση.

«Σκέφτηκα ότι θα χαιρόσουν κι ότι θα ήθελες να το κρατήσεις ως ενθύμιο», είπε τώρα κάπως αβέβαια ο Ιάκωβος λόγω της παρατεινόμενης σιωπής.

«Δεν ήξερα πως είχε γράψει η εφημερίδα γι' αυτό», παραδέχτηκε ο Μόσκοβος. «Η αλήθεια είναι πως, αν το γνώριζα εκείνη την περίοδο, θα μ' ενοχλούσε. Είμαι της άποψης *κάμε το καλό*

και ρίξ' το στον γαλό, όπως λέει κι ο λαός μας. Μα τώρα που τα χρόνια μας πέρασαν, φίλε μου, και φτάσαμε στο γέριμα της ζωής μας κι η αγωνία μας είναι μήπως δεν άφηκε κανένα χγάρι το διάβα μας πάνω σ' αυτή τη γης, βρίσκω παρηγόρη τούτη τη δημόσια επιβράβευση», ομολόγησε κοιτώντας το ρυτιδωμένο πρόσωπο του Ιάκωβου.

Είχε προσφέρει πολλά χρήματα για ευγενείς σκοπούς μέχρι εκείνη τη μέρα ο Μόσκοβος. Είχε δωρίσει δέκα χιλιάδες γρόσια στο Πανεπιστήμιο του Όθωνα και άλλα τόσα στο Δημοτικό Νοσοκομείο Αθηνών μεταξύ άλλων. *Βλέπων την πατρίδα μας (ελευθέραν Ελλάδα) να αποκατασταίνει καθημερινώς το άσυλον των φώτων και της ελευθερίας, και σκεφθείς ότι οι σταθεροί πόροι δύνανται να διατηρήσωσιν ανέπαφον το σύστημα της προόδου ταύτης, ηθέλησα και εγώ να συντρέξω κατά δύναμιν, είχε γράψει στο γράμμα που συνόδευε τις δωρεές του.*

Συγκινήθηκε τώρα που βάσταγε στα χέρια μια απτή απόδειξη κάποιας από τις πάμπολλες προσφορές του. «Σ' ευχαριστώ για τούτο το δώρο, φίλε μου. Είναι πραγματικά πολύτιμο», είπε συγκινημένος στον Ιάκωβο.

«Μη μ' ευχαριστείς. Εγώ είμαι ο τυχερός που σ' είχα φίλο και σύντροφο στο διάβα μας σ' αυτή τη γης, όπως είπες», του αποκρίθηκε εκείνος πνιχτά και βιάστηκε να σηκωθεί. «Τα γεράματα έχουν πολλές παρενέργειες, π' ανάθεμά τα! Κάνουν τον άνθρωπο ευσυγκίνητο. Πηγαίνω να ετοιμάσω την παραγγελία σου, προτού με πάρουν τα ζουμιά και λιώσω σαν τα κεράκια που πουλώ».

Όταν ετοίμασε την παραγγελία του Μόσκοβου ο κηροπώλης, έστειλε τον παραγιό του να σταματήσει κάποια διερχόμενη αγοραία άμαξα για τον φίλο και πελάτη του, ενώ ο Μόσκοβος φορούσε τη σάπκα και το παλτό που είχε ακουμπήσει σε μια καρέκλα στη διάρκεια της επίσκεψης.

Έστεκε μπροστά στην πόρτα του κηροπωλείου αναμένοντας να τον φωνάξει ο παραγιός, όταν αυτή άνοιξε και μια νέα γυναίκα στάθηκε στο κατώφλι της. Την κοίταξε αποσβολωμένος ο ηλικιωμένος άντρας.

«Σμαραγδιώ...» ψέλλισε με κομμένη ανάσα, νιώθοντας ότι έσπαγε ο κόσμος κι ότι με κάποιον μαγικό τρόπο ξαναγυρνούσε πίσω στα δεκαοχτώ του χρόνια κι άκουγε την κοπέλα που αγαπούσε να του λέει ότι θα παντρευόταν τον καλύτερό του φίλο.

«Μ' αρρεβώνιασαν οι δικοί μου με τον Αντώνη εψές. Θα φύγουμε να ζήσουμε αλλού, λέει, κι αυτό είναι σίγουρα προτιμότερο. Μη με κοιτάς έτσι, Λεωνίδα. Το ξέρεις κι εσύ πως η μάνα σου δε θα δεχόταν ποτέ μια νύφη σαν εμένα, μη εχούμενη», ξανάρθε η φωνή της στ' αυτιά του πηγμένη από τον πόνο κι η οδύνη τον ξαναμαχαίρωσε για τη διπλή προδοσία αγαπητικιάς και φίλου.

Είχε κλάψει τότε. Δυο μέτρα άντρας είχε καθίσει σ' έναν βράχο πλάι στη θάλασσα κι είχε κλάψει σαν μωρό. Και τούτη τη στιγμή τα μάτια του ήταν θολά. Τα ανοιγόκλεισε παλεύοντας να πάρει ανάσα. Το έβλεπε τώρα ότι δεν ήταν εκείνη, ότι ήταν απλώς κάποια που της έμοιαζε πολύ. Είχε το ίδιο περήφανο στήσιμο του κορμιού, τα ίδια πράσινα μάτια και τα ατίθασα μαύρα μαλλιά. Κάποιες μικρές τουφίτσες ξέφευγαν απ' τον σφιχτό κότσο, πλαισιώνοντας το νεανικό πρόσωπο κάτω απ' το μαύρο της καπέλο. Γύρω στα δεκάξι δεκαεφτά την έκανε ο Μόσκοβος. Ήταν ντυμένη ευρωπαϊκά η κοπέλα κι όχι με τη νησιώτικη φορεσιά όπως η παλιά του αγαπημένη. Τα ολόμαυρα ρούχα της, το σκοτεινό της βλέμμα και τα σφιγμένα σε ίσια γραμμή χείλη της φανέρωναν πως βίωνε βαρύ πένθος.

Βιάστηκε να πάει κοντά της ο Ιάκωβος και να της σφίξει το χέρι. Ήταν κρύο, το ένωσε, παρά τα γάντια που προστάτευαν την επιδερμίδα της.

«Πώς είσαι, κόρη μου;» τη ρώτησε, κοιτώντας με έγνοια τα συννεφιασμένα μάτια της. «Σ' έχω συνέχεια στον νου μου, να το ξέρεις».

«Το ξέρω, κύριε Ιάκωβε. Σας ευχαριστώ. Μου τέλειωσαν τα κεριά εχθές κι ήρθα να πάρω λίγα ακόμη...»

«Όσα θέλεις, κορίτσι μου». Την κοίταξε λυπημένος. «Μα δεν είναι σωστό να ξημεροβραδιάζεσαι στα μνήματα. Οι πεθαμένοι θέλουν ανάπαιψη και δεν τη βρίσκουν, αν ξέρουν πως οι αγαπημένοι τους πίσω είν' βουτηγμένοι στον πόνο».

«Είναι πολύ πρόσφατο ακόμη για να τ' αφήσω πίσω μου. Δεν ήταν μόνο παππούς μου. Το ξέρετε καλύτερα απ' τον καθένα πως ήταν μαζί η μάνα κι ο πατέρας μου, αφού αυτός με μεγάλωσε. Μου στοίχισε πολύ που έφυγε όπως έφυγε... Αν είχε σβήσει ήσυχα στο κρεβάτι του, όπως θα έπρεπε στα εβδομήντα οχτώ του χρόνια, θα μπορούσα πιο εύκολα να διαχειριστώ τον χαμό του. Έτσι όμως... να γεύεται μια τέτοια προδοσία και να βλέπει τους κόπους ολόκληρης της ζωής του...»

Σώπασε. Φοβήθηκε ότι θα ξέσπαγε σε κλάματα κι ήταν πολύ περήφανη για να επιτρέψει στον εαυτό της να φανεί αδύναμη μπροστά σε τρίτους.

Ακούμπησε το χέρι του στο μπράτσο της ο Ιάκωβος, μαντεύοντας την αναστάτωσή της. «Ησύχασε, παιδί μου. Είναι σκληρό ό,τι συνέβη, μα πρέπει να το ξεπεράσεις. Κι εσύ είσαι δυνατή. Περηφανεύοταν για σένα ο παππούς σου. Έλεγε πως έχεις μέσα σου τη δύναμη που έχουν όλες οι Συμίες».

Χαμογέλασε στην ανάμνηση η κοπέλα. «Μου το έλεγε κι εμένα συχνά», παραδέχτηκε, έχοντας ξαναβρεί την αυτοκυριαρχία της.

«Πήγες στον Πρωτοσύγκελλο όπως σε συμβούλεψα; Σου βρήκε λύση; Θα πρέπει ν' αφήσεις σύντομα το σπίτι απ' όσο μου είπες...»

«Τον συνάντησα και σας ευχαριστώ για τη συμβουλή. Μου υποσχέθηκε ότι θα προσπαθήσει να μου βρει μια θέση δασκάλας σε κάποιο Παρθεναγωγείο, όταν του εξήγησα ότι έλαβα καλή μόρφωση κι ότι γνωρίζω, εκτός από τα ελληνικά, και αγγλικά και γαλλικά πολύ καλά».

Σταμάτησε να μιλά κι έστρεψε το βλέμμα στον Μόσκοβο.

«Δε θα μου συστήσεις την κοπέλα, Ιάκωβε;» ρώτησε εκείνος με καρφωμένη τη ματιά του πάνω της. «Πρόκειται για Συμιά, όπως σε άκουσα να λες».

Η ωχρή επιδερμίδα του κηροπώλη πήρε μια περίεργη κτρινόμαυρη απόχρωση. «Να σου γνωρίσω τη Σμαράγδα Αγγελίδη, Μόσκοβε. Είναι η εγγονή του Αντώνη...»

«Και της Σμαράγδας, αν θυμάμαι καλά το όνομα της γυναίκας που είχε παντρευτεί ο Αντώνης».

Η φωνή του έκρουβε λεπτή ειρωνεία, που φυσικά αντιλήφθηκε ο Ιάκωβος. Εντάξει, λοιπόν. Του άξιζε. Μα πώς να του μιλούσε για το γεγονός πως διατηρούσε σχέσεις με τον παλιό κοινό τους φίλο, που είχε εγκατασταθεί κι αυτός στην Πόλη κι είχε χτίσει μια διόλου ευκαταφρόνητη περιουσία, όταν γνώριζε πόσο τον είχε πονέσει η προδοσία του, όπως τη χαρακτήριζε έκτοτε;

«Και της Σμαράγδας», παραδέχτηκε. «Έφυγε πριν από δεκατρία χρόνια η Σμαράγδα μαζί με τον γιο και τη νύφη της, στην επιδημία ευλογιάς που είχε ξεσπάσει», εξήγησε τώρα ήσυχα. «Μοναχός ανάστησε ο Αντώνης την εγγονή του, με όλα τα καλά. Του έκανε όμως μεγάλη παγαποντιά ο γιος του συνεταιίρου του πριν από λίγο καιρό και του στοίχισε και την περιουσία και τη ζωή του».

«Γνωρίζατε τον παππού και τη γιαγιά μου;» έστρεψε τα εκπληκτικά της μάτια στον επιβλητικό γέροντα η Σμαράγδα.

Λες κι ήταν λάμα και τον μαχαίρωσε εκείνη η ματιά τον Μόσκοβο. Της έμοιαζε τόσο! Σαν να είχε αντίκρου τα δικά της μάτια ένωσε. Πάλεψε να κυριαρχήσει στα συναισθήματά του. Είχαν περάσει πάμπολλα χρόνια από τότε και ήταν πλέον ένας άντρας στη δύση της ζωής του. Μπορούσε να διαχειριστεί καταστάσεις που δυσκολευόταν όταν ήταν νέος.

«Τους γνώριζα καλά και τους δύο», είπε σιβυλλικά.

«Κι εσείς είστε...»

«Με συγχωρείς, παιδί μου. Δεν ήμουν ποτέ καλός στα τυπικά», παρενέβη στον διάλογό τους ο Ιάκωβος. «Να σου συστήσω τον Λεωνίδα Κυριακού, έναν απ' τους πλέον ευυπόληπτους πολίτες της Σύμης μας».

«Χαίρομαι που σας γνωρίζω».

Του άπλωσε το χέρι. Η χειραψία της ήταν γερή και δυνατή, δεν έμοιαζε διόλου με τη συνηθισμένη χειραψία μιας αβρής δεσποσύνης που είχε μεγαλώσει στα πούπουλα. Του άρεσε του Μόσκοβου. Την είχε συμπαθήσει την εγγονή της παρά την ηλικία που κουβαλούσε μέσα του για κείνη.

«Χαίρομαι κι εγώ που σε γνωρίζω, κόρη μου».

«Δεν επισκεφτήκαμε ποτέ το νησί, παρότι ο παππούς μιλού-

σε συχνά γι' αυτό, κι εγώ το ήθελα πολύ. Οι δουλειές του, βλέπετε...» σχεδόν του απολογήθηκε.

Ήξερε ο Μόσκοβος πως δεν ευθύνονταν για τούτη την οριστική απομάκρυνση από τον γενέθλιο τόπο οι δουλειές του Αντώνη αλλά οι ενοχές του, απέφυγε όμως ν' αναφερθεί στο γεγονός. *Τι φταίει αυτό το νέο πλάσμα για τα λάθη των προπατόρων του*, αναρωτήθηκε και δε στάθηκε να σταθμίσει την ιδέα του. Στο τέλος τέλος θα αναλάμβανε ο ίδιος τα σχετικά έξοδα, δε θα επιβάρυνε την Κοινότητα.

«Με συγχωρείς για την αδιακρισία μου, αλλά κατάλαβα καλά πως έχεις λάβει καλή μόρφωση κι ότι έχεις ανάγκη εργασίας;»

«Πράγματι», δεν ντράπηκε να το παραδεχτεί η κοπέλα.

«Τι θα έλεγες να εργαστείς στο νησί ως δασκάλα;»

Τον κοίταξε αιφνιδιασμένος ο Ιάκωβος. Δεν περίμενε ποτέ ο Μόσκοβος να προσφέρει χείρα βοηθείας στην εγγονή του Αντώνη. Γιατί απορούσε όμως; Πάντα του ήταν μεγάλος. Προφανώς, μαθαίνοντας πως οι εμπλεκόμενοι ήσαν νεκροί, είχε διαγράψει τα γεγονότα εκείνα.

«Αλήθεια το λέτε;» ρωτούσε στο μεταξύ η Σμαράγδα, αιφνιδιασμένη επίσης από την πρόταση. Κάτι φουρφούρισε μέσα της, κάτι άγνωρο ως εκείνη τη στιγμή. Ίσως έφταιγε το αίμα των προγόνων της γι' αυτό το περίεργο αναγάλιασμα στη σκέψη ότι θα ζούσε στο πατρογονικό νησί. Προσπάθησε να τιθασεύσει τον ενθουσιασμό που την πλημμύριζε. Δε θα ήταν εύκολη η ζωή σ' ένα νησί όπου θα ζούσε άγνωστη μεταξύ αγνώστων. Τουλάχιστον εδώ, στον γενέθλιο τόπο της, υπήρχαν κάποιες παιδικές φιλίες και γνωριμίες.

«Δε θα προχωρούσα ποτέ σε μια τέτοια πρόταση, παιδί μου, αν δεν την εννοούσα», της είπε ο Μόσκοβος. «Χρειάζονται πάντα οι δάσκαλοι στον τόπο μας – αν και μέχρι σήμερα δεν είχαμε γυναίκες δασκάλες. Βλέπεις, έχουμε σε μεγάλη υπόληψη εμείς οι Συμαίοι τη μόρφωση. Αγόρια και κορίτσια μαθαίνουν ανάγνωση και γραφή είτε με το αλληλοδιδασκτικό σύστημα, είτε στο δημόσιο ή σε κάποιο από τα ιδιωτικά σχολεία που υπάρχουν στο νησί, είτε, ακόμη ακόμη, κι από τον ίδιο τον γονιό τους. Ούτε είναι λίγα τα παλικάρια μας που πηγαίνουν στην Ευρώπη να σπουδά-

σουν δικηγόροι ή γιατροί». Πρόσεξε ότι η κοπέλα τον κοίταζε διστακτική και συνέχισε: «Εξυπακούεται ότι η Κοινότητα ή ο χορηγός, εγώ εν προκειμένω, θα αναλάβει πέρα από τον μισθό και τα έξοδα διαμονής σου. Αν και δεν πιστεύω ότι η Ρηνιώ, η κόρη της πρωτεξαδέλφης του παππού σου, θα επιτρέψει να φιλοξενηθείς σε άλλο σπίτι από το δικό της σε περίπτωση που δεχτείς».

«Υπάρχει συγγενής μας στο νησί εν ζωή;» Μετά τον στιγμιαίο δισταγμό της η Σμαράγδα αισθάνθηκε και πάλι τον ενθουσιασμό να τη συνεπαίρνει. Μέχρι τότε πίστευε ότι δεν είχαν ζώντες συγγενείς στο νησί, όπως δε δίστασε να επισημάνει στον Μόσκοβο.

«Όπως προείπα, υπάρχει η Ρηνιώ, υπάρχει και ο γιος της, ο Μηνάς. Δε θα σε καλοδεχτούν μόνο αυτοί, αν το αποφασίσεις και πεις να στην πρότασή μου, αλλά και κάθε Συμικός», τη διαβεβαίωνε ο Μόσκοβος τη στιγμή που η πόρτα άνοιγε κι έκανε την εμφάνισή του ο παραγιός.

Το δεκαπεντάχρονο αγόρι έδειξε ξαφνιασμένο από τον συνωστισμό στην είσοδο του μαγαζιού και για λίγα δευτερόλεπτα κατάπτε τη γλώσσα του. «Αφεντικό, η άμαξα είναι έξω», ανακοίνωσε τελικά, κοιτώντας τους περιέργα.

«Πες στον αμαξά να περιμένει λίγα λεπτά. Έχουμε μια κουβέντα εδώ. Εσύ, στο μεταξύ, κουβάλησε ως την άμαξα τα δέματα που έχω αφήσει πάνω στον πάγκο», έδωσε εντολή ο Ιάκωβος.

«Καθώς φαίνεται, η άμαξά μου με περιμένει. Δυο μέρες ακόμη θα βρίσκομαι στην Πόλη. Έχεις λοιπόν, κόρη μου, περιθώριο να σκεφτείς την πρότασή μου και ν' αποφασίσεις αν τη δέχεσαι ή την απορρίπτεις. Σε περίπτωση που η απόφασή σου είναι θετική, δεν έχεις παρά να τη μεταφέρεις στον Ιάκωβο κι αυτός θα βρει τρόπο να επικοινωνήσει μαζί μου».

«Τη σκέφτηκα». Δεν μπήκε στον κόπο να κρύψει την ανυπομονησία της η Σμαράγδα. «Και σας απαντώ ευθύς αμέσως πως τη δέχομαι».

«Κορίτσι μου...» είπε διστακτικά ο Ιάκωβος, προσπαθώντας να την αποτρέψει από μια βιαστική απόφαση, για την οποία υπήρχε ενδεχόμενο να μετανιώσει σύντομα.

Η κοπέλα, όμως, τον σταμάτησε ευγενικά. «Ξέρω τι θα μου πείτε, κύριε Ιάκωβε. Πως δεν πρέπει να αποφασίσω δίχως προηγουμένως να το σκεφτώ καλά. Όμως η αλήθεια είναι πως βρίσκομαι σε δύσκολη κατάσταση. Στο τέλος του μήνα το αργότερο, μου δηλώθηκε ότι θα πρέπει να εγκαταλείψω το σπίτι και μέχρι σήμερα δε μου έχει προσφερθεί άλλη σίγουρη εναλλακτική». Χαμογέλασε με πίκρα. «Εξάλλου, δεν υπάρχει τίποτε να με κρατήσει εδώ έξω απ' τους τάφους των οικειών μου. Και πριν από μόλις λίγα λεπτά με συμβουλέψατε ότι επιβάλλεται να τους αφήσω ν' αναπαυθούν. Αυτό, λοιπόν, σκοπεύω να πράξω, ιδίως τώρα που γνωρίζω ότι έχω συγγενείς στο νησί». Και, στρεφόμενη στον Μόσκοβο, τον ρώτησε σταθερά: «Πότε και πού θα έρθω να σας συναντήσω;»

Ο ορίζοντας δεν είχε απαυγάσει καλά καλά, όταν η άμαξα έφτασε στο λιμάνι. Παρότι πολύ νωρίς, η κίνηση είχε ήδη ξεκινήσει. Αχθοφόροι φόρτωναν στα καράβια εμπορεύματα, χωροφύλακες τριγύριζαν βαρύθυμα, ελέγχοντας άκεφα το διαρκές πηγαίνελα ανθρώπων και προϊόντων, κόσμος αποβιβαζόταν όπως η Σμαράγδα από άμαξες. Η κοπέλα κατέβηκε δίχως να περιμένει τη βοήθεια του αμαξά, ο οποίος βιάστηκε να κατεβάσει και το μπαουλάκι της νεαρής πελάτισσάς του. Η τελευταία της μέρα στην Πόλη είχε ξημερώσει κρύα και μουντή. Πλήρωσε τον αμαξά, αφήνοντας στην τραχιά παλάμη του κι ένα γερό μπαξίσι, και κοίταξε ολόγυρα με περιέργεια, μια και πρώτη φορά πατούσε στο λιμάνι. Δεν κατάφερε να δει και πολλά. Όλα βυθίζονταν σε μια υγρή γκριζα καταχνιά, που έκρουβε τους μαυρισμένους τοίχους των λερών κτιρίων της αποβάθρας. Παραπίσω η πόλη ήταν κι αυτή βουλιαγμένη σε μια υγρή σιωπή, λες και της κρατούσε μούτρα για την απόφασή της. Μόλις που διακρίνονταν στον ουράνιο θόλο οι μιναρέδες και τα καμπαναριά.

Γύρισε απότομα την πλάτη η κοπέλα στην πόλη και στράφηκε στην γκριζα θάλασσα, που έβριθε από πλεύσιμα. Δέχτηκε ευθύς κατάμουτρα το αιφνίδιο ράπισμα του ανέμου. Βάστηξε την ανάσα

της και μισόκλεισε τα μάτια να τα προφυλάξει απ' την αλμύρα που κουβαλούσε ο άνεμος. Τα καράβια μπροστά της πολλά. Σκαμπανέβαζαν έντονα πάνω στην ταραγμένη επιφάνεια. «Αστραδενή» ήταν το όνομα του καραβιού, της είχε πει ο Μόσκοβος, ωστόσο δε θα ήταν εύκολο να το ανακαλύψει μέσα σ' εκείνο το πλήθος των πλεούμενων. Ούτε ν' αφήσει το μπαουλάκι της, τη μοναδική της περιουσία, σκόπευε, για να τα ελέγξει ένα ένα. Ευτυχώς για κείνη, διέκρινε σύντομα όχι πολύ μακρύτερα την επιβλητική σιλουέτα του Μόσκοβου, που ξεχώριζε μες στο πλήθος της αποβάθρας λόγω του εντυπωσιακού του αναστήματος.

Η κοπέλα έκανε νεύμα σε κάποιον αχθοφόρο να πάρει το σεντούκι της και κίνησε να τον συναντήσει.

Κοίταζε ο άντρας τον ορίζοντα, βυθισμένος σε σκέψεις διόλου ευχάριστες, αν έκρινε κανείς από το συνοφρύωμά του, όταν το καλημέρισμα της Σμαράγδας τον απέσπασε απ' αυτές. Στράφηκε στο μέρος της απότομα, μην κρύβοντας τον αιφνιδιασμό του.

«Δε με περιμένετε, βλέπω...»

«Η αλήθεια είναι πως είχα τις αμφιβολίες μου για το αν θα το αποφάσιζες τελικά», της ομολόγησε.

«Το λέτε αυτό, γιατί δε με γνωρίζετε καλά. Ποτέ δεν αθετώ τον λόγο μου. Είναι κάτι που μου δίδαξε από μικρή ο παππούς μου», παρατήρησε κάπως στεγνά η Σμαράγδα.

Σκλήρυνε το πρόσωπο του Μόσκοβου. Προφανώς, αργότερα είχε διαπιστώσει ο Αντώνης την αξία της φερεγγυότητας, γιατί στα νιάτα του την αγνοούσε καταφανώς, σκέφτηκε κυνικά. Διαφορετικά, δε θα ζήταγε πίσω από την πλάτη του τη γυναίκα που γνώριζε ότι αγαπά ο πιο στενός του φίλος.

«Αυτά είναι όλα κι όλα τα υπάρχοντά σου;» έδειξε το μπαουλάκι της, που ο αχθοφόρος είχε ακουμπήσει στο λερό έδαφος.

«Αυτά», του επιβεβαίωσε. Κάποια είδη ρουχισμού και ένα δυο μικρά αναμνηστικά από το σπίτι που γεννήθηκε και πέρασε δεκάξι χρόνια της ζωής της περιείχε το μπαούλο. Όσο για τις αναμνήσεις της, αυτές βρισκόνταν ασφαλισμένες γερά στον νου και στην καρδιά της.

«Ανέβασε το μπαούλο στο καράβι», έδωσε ο Μόσκοβος εντο-

λή στον αχθοφόρο, ο οποίος περίμενε ήσυχα πλάι τους όσο κουβέντιαζαν, δείχνοντάς του το καράβι μπροστά τους.

Εκείνος ζαλώθηκε το σεντούκι και διπλωμένος στα δύο προχώρησε στην ξύλινη διαβάθρα, που ένωνε αποβάθρα και σκαρί.

«Αυτή είναι η “Αστραδενή” μου», της είπε ο Μόσκοβος.

Η κοπέλα κοίταξε το όμορφο σκαρί μπροστά τους που σκαμπανέβαζε στα βρόμικα νερά. Δε γνώριζε πολλά από καράβια, ωστόσο παρά την αμάθειά της διέκρινε την τέχνη του κατασκευαστή. «Ξεχωρίζει από τα άλλα σκαριά», παρατήρησε.

«Οι ναυπηγοί της Σύμης είναι οι ικανότεροι και τα σκαριά που φτιάχνουν ελαφριά και γοργόπτερα. Ας ανεβούμε όμως τώρα στο καράβι κι έχεις χρόνο να μάθεις όσα μας αφορούν, μια και θα ζεις πλέον κοντά μας. Κι εύχομαι να πιάσει άπθος η τσιμιά σου* στο νησί, για να το πω στη γλώσσα μας», της ευχήθηκε από καρδιάς.

* Να πιάσει άπθος η τσιμιά σου: να πιάσει στάχτη το τζάκι σου. Η ύπαρξη στάχτης σ' ένα τζάκι θεωρούνταν στέριωμα σ' έναν τόπο στη Σύμη και στη συμμακή διάλεκτο. Μερικά από τα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης διαλέκτου είναι η αντικατάσταση του ζ από το τζ, αποβολή φωνηέντων και συμφώνων και, πιο χαρακτηριστικό, η χρήση του ουδέτερου άρθρου μπροστά από τα κύρια ονόματα, αντρικά και γυναικεία. Π.χ., το Γαπητιό, ο Αγαπητός· το Χαριτωμενάκι, η Χαριτωμένη κ.ά. Ωστόσο, για την ευκολία της ανάγνωσης, στο βιβλίο οι διάλογοι και τα ονόματα στην πλειοψηφία τους χρησιμοποιούνται όπως προφέρονται στη νεοελληνική.

Όταν η Σμαράγδα στα τέλη του 1874 φτάνει από την Κωνσταντινούπολη στη Σύμη με το καράβι του ηλικιωμένου Μόσκοβου, δεν περιμένει ότι στο νησί με τα πολλά προνόμια και τους επιδέξιους σφουγγαράδες θα βρει την ευτυχία. Η ευτυχία αυτή, ωστόσο, θα σημαδευτεί από πολύχρονη ατεκνία, μέχρι τη μέρα που θα κλείσει στην αγκαλιά της τον πεντάχρονο ορφανό Γιοσίφ, που οι συμπατριώτες της θα αποκαλέσουν «το Αραπί», δυσκολεύοντας την ένταξή του στην προηγμένη για τα δεδομένα της εποχής κοινωνία τους.

Καθώς τα χρόνια περνούν, η Σμαράγδα θα βιώσει οδυνηρές απώλειες και μια βαριά προδοσία, που θα την υποχρεώσει να αφήσει τη Σύμη για τη Ρόδο λίγο πριν από την ανατολή του νέου αιώνα. Στη Ρόδο, όπου το χνώτο του Οθωμανού είναι πιο αποπνικτικό, θα παρεισφρήσει στην ανδροκρατούμενη επιχειρηματική κοινότητα του νησιού με το άρωμά της, τον Ροδανθό. Κι ενώ η Τουρκοκρατία παραχωρεί τη θέση της στην Ιταλοκρατία και οι Έλληνες παλεύουν να διατηρήσουν την εθνική τους υπόσταση, η οικογένειά της θα προσπαθήσει να επιβιώσει μέσα στις εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες που επιβάλλουν ο Μεγάλος Πόλεμος, η Μικρασιατική Καταστροφή, ο ιταλικός φασισμός αλλά κι ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, η Γερμανοκρατία και ο μεγάλος λιμός που μαστίζει άγρια τα Δωδεκάνησα στο ξεψύχισμα του πολέμου.

*Η ιστορία μιας οικογένειας στη Σύμη και στη Ρόδο
από τα τέλη του 19ου αιώνα και μέχρι τα μέσα του 20ού,
με συνδεδεκό ιστό μια γυναικεία μορφή, πολυκύμαντη και
ταραχώδης σαν τη θάλασσα που τριγυρίζει τα δύο νησιά.*

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ
www.psichogios.gr

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 24412

ΓΙΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΕΣ ΜΕ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ